

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา

THE ANALYZE THE BUDDHADHAMMA PRINCIPLE WITH APPEARED
IN THE BOAT SONG LAEM PHO, SONGKHLA PROVINCE.

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

พระครูวินิจธรรมานุกุล

วัดขรัวช่วย อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระครูอุทัยวินัยกิจ

พระครูโสภณธรรมประดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา 2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา และ 3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเพลงเรือแหลมโพธิ์ ที่มีต่อชาวจังหวัดสงขลา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักพุทธธรรมจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิจัยพบว่า

1. เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา เป็นเพลงที่ประกอบด้วยกลอนแปด ที่พุทธศาสนิกชน ในพื้นที่แต่งขึ้น เพื่อใช้ร้องเล่นในงานเทศกาลชักพระในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในการชักพระทางน้ำ

2. ผลการวิเคราะห์พุทธธรรมแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ พุทธธรรมขั้นมูลฐาน พุทธธรรมชั้นกลาง พุทธธรรมขั้นสูง และพุทธธรรมที่เป็นการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน



3. คุณค่าของเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา มี 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านวัฒนธรรม ประเพณี 2) ด้านการเมือง 3) เศรษฐกิจ 4) ด้านจริยธรรม 5) ด้านความบันเทิง และ 6) ด้านสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: พุทธธรรม, เพลงเรือ

ABSTRACT

The objectives of this research were as follows 1. To study the background Boat Song Leam Pho in Songkhla province 2. To analyze the Buddha Dhamma principle which appeared in Boat Song Leam Pho in Songkhla province. And 3. To analyze the valuable of Buddha Dhamma of Boat Song Leam Pho in Songkhla province. This is the qualitative research, to collect the data from document and relevant researches with Boat Song Leam Pho in Songkhla province and the Dhamma doctrine from Buddhism and to have purposive interview by purposive sampling in coverage of Songkhla province.

The research results found that:

1. Boat Song Leam Pho in Songkhla province which composed of Poetry (Klonpad) that the Buddhist lay who live in the area was compiled for singing in the Chakphra festival along the to play in the boat and then also play on the land but the symbol is the same is that paddle which can be seen as Boat Song.

2. The Buddha Dhamma analytical results found that there are 4 level i.e. fundamental Dhamma, The medium Dhamma, high Dhamma, and Dhamma for daily life

3. The study of valuable of Boat Song Leam Pho in Songkhla province from the study found that there are six aspects as follows 1) The aspect of culture and tradition, 2) The aspect of Politics, 3) The aspect of economic, 4) The aspect of ethics 5. The aspect of entertainment 6. The aspect of environment.



Keyword: Buddha Dhamma, Boat Song

บทนำ

วัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่บันทึกวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นสืบทอดกันมา แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญยิ่ง เพลงพื้นบ้านวิถีชีวิตของชาวบ้านจะใช้เพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเพลงของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่น จะมีแบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยม และสำเนียง ภาษาพูด แตกต่างกันไป เพลงพื้นบ้านส่วนมากจะเล่นกันในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เช่น งานประเพณีลากพระในวันออกพรรษา เป็นต้น เพลงพื้นบ้านจะเป็นเพลงแบบง่าย ๆ ฟังง่าย ๆ สนุก ๆ แต่แฝงไว้ด้วยคำสอน หลักธรรม คำกล่าว คำเตือน คำประชด เสียดสีสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และเกี่ยวพาราสิ เป็นต้น

เพลงเรือภาคใต้ก็เช่นเดียวกับเพลงเรือของภาคกลาง ที่ไม่อาจทราบถึงความเป็นมาได้ชัดเจน เพียงแต่มีหลักฐานบุคคลที่อ้างถึงประสบการณ์ กับการบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า (พระมหาเจริญ เทขปญโญ, 2522) เพลงเรือภาคใต้ได้เกิดขึ้นมาไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมงคน หรือ 150 - 200 ปี แต่เดิมชายฝั่งแหลมโพธิ์เป็นทรายขาวบางตอนมีต้นไม้ประเภทเหือกปลาหมอ, ประดู่, จาก โดยเฉพาะโพธิ์ทะเล อันเป็นที่มาของชื่อแหลมนี่ บริเวณถัดเข้าไปเป็นดินปนทราย มีป่ากรชฎจำพวกประดู่ อุดมด้วยสัตว์จำพวกนก และงูนาชนิด ทั้งที่มีพิษร้ายแรงและไม่มีพิษ บริเวณแหลมโพธิ์ในสมัยนั้น จึงเป็นแดนสิงสถิตของทวดงูศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่นับถือของชาวบ้าน ความเชื่อเรื่องทวดงูนี้เอง ที่เป็นที่มาของประเพณีการลากพระทางน้ำมาชุมนุมกันที่บริเวณแหลมโพธิ์ตั้งแต่สมัยโบราณ

เพลงเรือแหลมโพธิ์ เพลงเรือแหลมโพธิ์ใช้เล่นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในวันลากพระ มีทั้งการลากพระบกและลากพระน้ำ ไม่เป็นเพลงที่มีการเล่นโต้ตอบกันระหว่างคณะ การเล่นเพลงเรือแหลมโพธิ์ไม่เจาะจงถึงใครคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ ว่ากราบไปทั่วๆ จึงไม่มีการโต้ตอบลักษณะปากต่อปาก คำต่อคำ อย่างเรือพระลำหนึ่งมีเรือยาวชักลากไป 4 - 5 ลำ ต่างก็ว่าเพลงของตัวเองไป เพลงลำใครก็ลำนั้น แต่ก็สนุก เมื่อพบลำอื่นก็จะว่าแข่งเสียงกัน ไม่ได้ตอบกัน คงจะด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว จึงได้เกิดการเรียกเพลงเรือยาวหรือเพลงยาว แต่ปัจจุบันทุกคนเรียกเพลงดังกล่าวว่า “เพลงเรือแหลมโพธิ์” (สนิท บุญฤทธิ์, 2532)



ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงเรือแหลมโพธิ์ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการเล่นเพลงเรือแหลมโพธิ์ และคุณค่าของเพลงเรือแหลมโพธิ์ เพื่อหาแนวทางในการใช้เป็นข้อมูลเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและอนุรักษ์เพลงเรือแหลมโพธิ์ให้เป็นมรดกสืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเพลงเรือแหลมโพธิ์ที่มีต่อชาวจังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสำรวจเอกสารเป็นหลัก และเพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องมากยิ่งขึ้น จึงใช้วิธีการหาข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลการวิจัย โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการวิจัยทางเอกสาร ศึกษาข้อมูลเชิงพุทธธรรมที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและเอกสารเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แหล่งข้อมูล บทสัมภาษณ์ ตำรา เอกสาร เว็บไซต์ที่มีผู้เขียนเกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรมตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาจากการสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมและนำมาเสนอผลการวิจัย

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาความเป็นมาของเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา

ประวัติเพลงเรือแหลมโพธิ์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า เพลงเรือสงขลา เป็นเพลงเรือที่ใช้เล่นในงานประเพณีท้องถิ่นในวันออกพรรษา ที่ชาวบ้านเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ลากพระ” หรือ “ชักพระ” คือ เป็นประเพณีแห่พระในวันออกพรรษา ในวันนี้ได้มีการชักพระทางน้ำ ทางบก ที่



ตำบลแหลมโพธิ์ ใกล้ตำบลเกาะยอ ที่พักระหว่างหาดแหลมโพธิ์ ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ในการเล่นเพลงเรือนี้มีการเล่นเป็นคณะ ซึ่งขึ้นมาร้องกันบนบกด้วย มือถือไม้พายเดินร้องกันตามบริเวณวัด เดินร้องกันเป็นกลุ่มๆ ละ 1 ลำ เพลงนี้นอกจากร้องบนบกแล้ว ยังร้องในเรือด้วย ซึ่งพวกเรือเพรียวจะพายเรือร้องตามลำน้ำ ขณะแห่พระมายังสำนักสงฆ์ และขณะแห่กลับวัดของตน เพลงเรือแหลมโพธิ์ใช้เล่นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

2. ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา

พุทธจริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ ศีล 5 เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา เป็นเพลงเรือที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีการปฏิบัติในระดับจังหวัด ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่ในหลายเพลง เช่น เพลงคนเฒ่าถือศีลซึ่งมีเนื้อหาในการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ที่ยังมีหลักปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตในเรื่องของการเข้าวัดฟังธรรม ถวายทาน รักษาศีล

พุทธจริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติตนตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นกลาง เช่น กุศลกรรมบถ 10 ที่มีปรากฏอยู่ในหลายเพลง เช่น เพลงขมนมพระ เป็นเรื่องราวของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันชักพระของชาวสงขลา ที่เริ่มจากการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักปฏิบัติ มีจิตเป็นกุศล ปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักศีลธรรม

พุทธจริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา คือช่วงเทศกาลออกพรรษา เพลงเรือที่เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติตนตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นสูง มีปรากฏอยู่ในหลายเพลง เช่น เพลงวันชักพระ ที่มีเรื่องราวของการพูดถึงประวัติพระพุทธศาสนา ประวัติของพระพุทธเจ้า มีคำสอนถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือนิพพาน และวิธีการในการไปสู่พระนิพพาน

พุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวัน เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา คือช่วงเทศกาลออกพรรษา เพลงเรือที่เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติตนตามหลักพุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และทศ 6 ดังปรากฏอยู่ในเพลงเรือ เช่น เพลงกฎหมายบ้านเมือง

3. ผลการวิเคราะห์คุณค่าของเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา



คุณค่าของเพลงเรือเรือแหลมโพธิ์ เป็น 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความผูกพันและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีชักพระเป็นอย่างดี สะท้อนรายละเอียดถึงขนบนิยม ความเชื่อและสารัตถะด้านต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีชักพระไว้อย่างเป็นรูปธรรม
- 2) ด้านการเมือง สะท้อนถึงทัศนะของเพลงเรือแหลมโพธิ์ ชั้นหลัง ๆ ที่มีการพัฒนาเป็นสื่อในการรณรงค์เรื่องต่างๆ ทางการเมือง เช่นการเลือกตั้ง การใช้กฎหมาย
- 3) เศรษฐกิจมีเพลงเป็นจำนวนมากได้สะท้อนเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจของชาวบ้านในท้องถิ่น เกิดเห็นภาพความจริงของวิถีชีวิตในทางสังคมและเศรษฐกิจ
- 4) ด้านจริยธรรม ที่ปรากฏเป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ในเพลงเรือแหลมโพธิ์นี้มักเน้นสอนสตรีโดยตรง โดยมุ่งเน้นให้อยู่ในแนวประพฤติปฏิบัติที่ดี ให้เป็นคุณธรรมในจิตใจ จริยธรรมจึงเกิดตามมา ซึ่งจะมีผลดีต่อตัวเองและสังคม
- 5) ด้านความบันเทิง ตามลักษณะทั่วไปของเพลงพื้นบ้านทั่วไป บางครั้งเข้าทำนองลามก แต่ก็เพื่อความสนุกสนานเป็นหลัก เพลงอีกจำนวนหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการละเล่นที่สำคัญบางอย่างของชาวลำไย
- 6) ด้านสิ่งแวดล้อมหลายเพลงมีเนื้อหาสะท้อนถึงภาพและสำนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเน้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

บทสรุป

เพลงเรือแหลมโพธิ์หรือที่เรียกกันว่า "เพลงเรือสงขลา" เป็นเพลงเรือที่ใช้เล่นในงานประเพณีท้องถิ่นในวันออกพรรษา ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า "วันลากพระ" หรือ "วันชักพระ" คือ เป็นประเพณีแห่พระในวันออกพรรษา ในวันนี้ได้มีการลากพระหรือชักพระทางน้ำ ทางบกที่แหลมโพธิ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ในการเล่นเพลงเรือนี้ มีการเล่นเป็นคณะ ซึ่งขึ้นมาร้องบนบกด้วย มือก็ถือไม้พายเดินร้องตามบริเวณวัด เดินร้องกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 1 ลำ เพลงนั้นนอกจากจะร้องบนบกแล้วยังร้องในเรือด้วย ซึ่งพวกเรือเพลี่ยจะพายเรือร้องตามลำน้ำขณะแห่เรือพระแต่ละลำมายังสำนักสงฆ์เพื่อทำการสมโภชร่วมกันและกลับวัดของตนเอง เพลงเรือแหลมโพธิ์ใช้เล่นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีมีหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือทั้งขั้นต้น ขั้นกลาง ขั้นสูงและพุทธธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน



ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ได้ผลที่นำไปสู่การเสนอแนะทางวิชาการ ดังนี้

- 1) เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชนมากมายทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับท้องถิ่น จึงควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้คงอยู่ต่อไป
- 2) เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา ในปัจจุบันบางส่วนเสื่อมถอยลงด้วยการพัฒนา จึงควรรหาแนวทางในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการประชุมปรึกษาหารือ การพัฒนาและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมให้ควบคู่กันไป
- 3) เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา มีคุณค่าทางพุทธธรรม เป็นอย่างสูง จึงควรมีการเผยแพร่เพลงเรือแหลมโพธิ์ ให้กว้างขยายออกไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัย “การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา” ในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรศึกษาเพื่อทำวิจัยดังนี้

- 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์เพลงเรือแหลมโพธิ์จังหวัดสงขลา”
- 2) การวิจัยเชิงพื้นที่ “ผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน : เพลงเรือแหลมโพธิ์ จังหวัดสงขลา
- 3) การศึกษาวิจัย “พุทธจริยธรรมและคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก ฯลฯ”

เอกสารอ้างอิง

พระมหาเจริญ เตชปญฺญโญ. (2522). *ประวัติของแหลมโพธิ์*. สงขลา.
 สนิท บุญฤทธิ์. (2532). *เพลงเรือแหลมโพธิ์ สงขลา พิมพ์ครั้งที่ 2*. สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา.